

AFTONBLADET

Självrensning kan komma snabbare än vad ni tror

Anders Lindberg

2023-06-05

Vår tids farligaste person är en rädd redaktör

För ett par veckor sedan var jag på reportageresa till Warszawa. Bakgrunden är att Polen kommer att gå till val i höst, sannolikt i oktober, och att det är ett oerhört viktigt val.

Landet har sedan 2015 styrts av det konservativa partiet Lag och rättvisa som infört ett allt mer auktoritärt högerstyre. Men udden mot demokratiska fri och rättigheter, rättstatens principer, hbtqi-personer och aborträtten.

Jag gick på museum och insåg hur svenska museer kommer att se ut om SD får fortsätta röja i kulturpolitiken. Och träffade akademiker och experter, bland andra professor Rafal Pankowski som berättade

hur Lag och rättvisa har stöpt om det polska samhället och förändrat hur människor tänker.

Jag har hört att denna politiska metod ibland kallas salamitaktik

Och så besökte jag Sejmen, Polens riksdag, och träffade flera olika partigrupper, mitt samtal med Barbara Nowacka, S-ledaren som kandiderar för ett liberalt parti kan du läsa här.

Men det var en sak som fastade särskilt och som jag fortfarande går och funderar på. En sak som Barbara Nowacka sa.

- Lag och rättvisa var ganska öppna med sina ambitioner innan valet 2015 men ingen trodde dem.

Det som hände när partiet sedan vann var att de allra flesta människor snällt fogade sig efter den nya politiken i tron att varje steg i sig inte var så farligt.

Jag har hört att denna politiska metod ibland kallas salamitaktik. Man skär bort rättighet efter rättighet som tunna skivor salami medan man säger "titta, det är ju bara en tunn skiva, det kan väl inte vara så farligt".

Till slut är hela salamikorven skivad och uppäten. Utan att människor protesterat särskilt mycket eller ens trodde på vad som hände mitt framför deras ögon.

Vad som blev uppenbart för mig ju fler jag pratade med i Polen var att denna process har två sidor. Som även blir allt tydligare i Sverige.

Den ena är förnekelse, man ser att saker händer som att oberoende tjänstemän avsätts, media tas över eller att universitetens frihet krymper men man tänker att det inte rör mig, det rör någon annan. Kanske en minoritet eller bråkiga oppositionella. Men inte mig.

Den andra är självzensur, man lägger band på vad man säger, skriver och tycker öppet. Den medvetna eller omedvetna strategin är att stanna under radarn så att man inte ådrar sig det styrande partiets eller deras arga gräsrotters uppmärksamhet. För medier kan det sluta med självstympning.

Jag tittar på er nu – *Sveriges television*.

Det farligaste personen i gränslandet mellan demokrati och auktoritära impulser är inte en politisk regimaktivist – utan en rädd redaktör.

I *Om tyranni : tjugo lärdomar från det tjugonde århundradet* av Timothy Snyder som jag lyft fram många gånger tidigare är hans första råd "Lyd inte i förväg".

Det han menar är att undvika just det som gått snett i exempelvis Polen. När Lag och rättvisa tog makten anpassade sig många till vad de uppfattade vara minsta motståndets lag.

Man tystnade, man spelade med, man valde att backa ett steg för att slippa kritik redan innan Lag och rättvisa egentligen hade makt att tvinga någon.

Detta gjorde Lag och rättvisa, och partiets gräsrotter, ännu kaxigare och skapade intryck av att partiet var mäktigare än det var. Och där människor tror att makten finns så finns den också.

Detta är direkt överförbart på läget i Sverige. Public service har redan anpassat sig väldigt långt till vad SD accepterar och inte accepterar.

"SD är inte här och kan försvara sig" har blivit något av en stående fras varje gång partiet får någon som helst kritik. Ingen annan i hela samhällsdebatten behandlas med sådana silkesvantar.

Och mätningar visar att många journalister redan idag undviker vissa ämnen för att slippa släpas genom gyttn på sociala medier. Att ledande SD-företrädare öppet angriper civilsamhället, folkbildningen och utvalda journalister har redan lett till att många röster tystnat.

Så vad kommer att hända nu?

Det är faktiskt upp till oss. Både som privatpersoner och institutioner som våra yrkeskårer, nyhetsredaktioner, föreningsliv och oberoende ämbetsmän.

Lyder vi i förväg? För att låna Timothy Snyders fråga. Det gjorde många i Polen och det gick inte särskilt bra.

Självzensur är lätt, man bara stänger munnen. Att stå upp när vindstyrkan ökar är betydligt svårare. Och att inte bli avtrubbad utan bevara sin förmåga att bli upprörd kanske det svåraste.

Om några veckor inleds Almedalsveckan i Visby, av tradition svensk politiks öppnaste och friaste plattform för politisk diskussion. Jag tycker vi gemensamt ska lyssna på vilka som kommer att få höras där.

Och vilka röster som redan saknas.

A. Lindberg: 'Självzensur kan komma snabbare än vad ni tror'. Aftonbladet.se, 5.06.2023.

<https://www.aftonbladet.se/ledare/a/pQXokj/var-tids-farligaste-person-ar-en-radd-redaktor>